

Јелена Петковић
Владимир Поломац

СЛАГАЊЕ НЕГАЦИЈА У СТАРОСРПСКОМ ЈЕЗИКУ*

У раду су истражене најважније синтаксичке, семантичке и прагматичке одлике конструкција са слагањем негација у старосрпском језику. Истражени корпус упућује на одсуство синтаксичке промене у српском језику, другим речима, старосрпски језик, као и савремени стандардни српски језик, припада типу језика са доследним слагањем негација, што указује на потребу редефинисања досадашњих сазнања о развоју конструкција са слагањем негација у словенским језицима.

Кључне речи: синтаксичка негација, двострука негација, слагање негација, старосрпски језик.

This paper explores the most important syntactic, semantic and pragmatic features of the constructions with the negative concord in Old Serbian. The corpus under scrutiny indicates the absence of the syntactic changes in the Serbian language. In other words, Old Serbian, just like contemporary standard Serbian, belongs to the type of languages with a consistent negative concord, which indicates the need to redefine the present knowledge regarding the development of the structures with a negative concord in Slavic languages.

Key words: syntactic negation, double negation, negative concord, Old Serbian language.

1. Увод. У раду се истражују најважније синтаксичке, семантичке и прагматичке одлике конструкција са слагањем негација¹ у старосрпском језику.

---

* Рад је настао у оквиру научних пројеката Министарства просвете, науке и технолошког развоја бр. 178001 (*Историја српског језика*) и бр. 178014 (*Динамика сѝрукѝура савременог српског језика*). Претходне верзије овога рада изложене су на 45. конгресу Европског лингвистичког друштва (*45th Annual Meeting of the Societas Linguistica Europaea*) у Стокхолму (29. VIII–01. IX 2012) и на VII међународном научном скупу *Српски језик, књижевност, уметност* у Крагујевцу (26–27. X 2012).

¹ У нашем се раду термин *слагање негација* (енгл. *negative concord*) употребљава као подређени термин *двострукој (вишеструкој) негацији* (енгл. *multiple negation*). О двострукој негацији у српском језику говоримо уколико у једној реченици имамо најмање двапут употребљене реченичне негаторе *не* и *ни*, с тим да један од њих мора негирати предикат, тј. субпредикат. Дакле, термин двострука негација не подразумева искључиво двоструко негирање, већ најмање двоструко негирање, те, заправо свака употреба два или више негатора у склопу једне клаузе представља двоструку негацију. Терминолошки је тако термин двострука негација еквивалентан термину вишеструка негација, будући да се вишеструка негација најчешће реализује као двострука. О слагању негација говоримо уколико се употребом два реченична негатора (или више реченичних негатора) (од којих један обавезно негира предикат или

Основни циљеви рада могу се свести на следеће: (а) описати стање употребе ових конструкција у старосрпском језику XII–XV века; затим, (б) упоредити добијене налазе са стањем у стандардном српском језику како би се утврдило присуство/одсуство синтаксичке промене; и коначно, (в) упоредити добијене резултате са стањем осталих словенских језика (посебно старословенског, старочешког и староруског) како би се утврдило прасловенско стање и прецизирала хронологија развоја у појединачним словенским језицима.

Емпиријско испитивање засновано је на репрезентативном корпусу српских средњовековних повеља и писама насталих у периоду од XII до XV века². Грађа је ексерцирана из 645 докумената (44 документа из XII и XIII века, 221 документ из XIV века и 380 докумената из XV века), међу којима је највише докумената световне садржине (преписка српских владара са Дубровником, уп. Стојановић 2006), док мањи број представљају манастирске и властееоске даровнице (укупно 78 документа, или око 12% целокупног корпуса повеља и писама). Истраживачким корпусом обухваћен је и рукопис Душановог законика на основу Атонског преписа из XV века (према издању БУБАЛО 2010), као и рукопис старосрпског романа о Троји (према издању RINGHEIM 1958).

2. ДОСАДАШЊА ИСТРАЖИВАЊА. Истраживање је примарно мотивисала потреба да се конструкције са слагањем негација, описане са различитих теоријских позиција на материјалу великог броја језика³, последњих година нешто детаљније, али још увек недовољно детаљно, и на материјалу српског стандардног језика⁴, осветле и са дијахроног аспекта. У нашој дијахроно ори-

субпредикат) не нарушава логички статус одричности реченице (нпр. *Нико није дошао* или *Не ђоказујући ничим своје неђодовање, он је одмах ђрекинуо разђговор*). Уколико употребом два негатора логички садржај реченице постаје афирмативан говоримо о математичко-логичкој негацији, односно, о *множењу неђација*. (нпр. *Ово није неђачно* > *Ово је ђачно*). Ова се појава у англосаксонској терминологији најчешће означава термином *double negation*.

² У раду су коришћени фотографски снимци научног пројекта *Истђорија српскођ језика* Филозофског факултета у Новом Саду, фотографски снимци из Архива САНУ, као и снимци објављени у различитим публикацијама (Синдик 1978; Младеновић 2003; 2007). У одсуству снимака, грађа из мањег броја докумената ексерцирана је према издању (АНАСТАСИЈЕВИЋ 1922; LASCARIS 1935; Стојановић 2006; Мошин – Ћирковић – Синдик 2011).

³ На овоме месту није могуће дати детаљан и исцрпан преглед литературе о слагању негација у европским и светским језицима. Навешћемо најпре само најважније или најрецентније радове који овоме проблему прилазе из општелингвистичке или типолошке перспективе: JESPERSEN 1917: 62–80; DAHL 1979; VAN DER WOUDE – ZWARTS 1992; LADUSAW 1993; ACQUAVIVA 1996; BERNINI – RAMAT 1996: 117–205; KAHREL 1996; HASPELMATH 1997: 193–234; GIANNAKIDOU 2000; 2006; WATANABE 2004; SURÁNYI 2006; ZEIJLSTRA 2004; 2008; PENKA 2007, а затим и радове посвећене појединачним језицима или групама језика: CORBLIN – TOVENA 2001; DE SWART – SAG 2002; IORDÁCHIOAIA 2009; HANSEN MOSEGAARD – VISCONTI 2012 (романски језици); KLIMA 1964; LABOV 1972; HAEGEMAN – ZANUTTINI 1996; HOEKSEMA 1997; KALLEL 2007; JÁGER 2008; HAEGEMAN – LOHNDAL 2010; HORN 2010 (германски језици); MATHESIUS 1947; VACHEK 1947; KRÍŽKOVÁ 1968; HARVES 1998; BROWN 2002; 2005; FITZGIBBONS 2008; 2010; DOČEKAL 2009; TSURSKA 2010 (словенски језици); CHATZOPPOULOU 2012 (грчки); VAN ALSENOY 2011 (афрички језици); KUNO 2008 (јапански); YANG 2011 (кинески). За истраженост ове појаве у српск(охрватск)ом језику уп. следећу напомену.

⁴ Проблемима негације у нас бавио се мали број аутора, и то већина њих успутно, испитујући друге језичке проблеме. Разлоге за то треба тражити, пре свега, у чињеници да категорија синтаксичке негације представља веома комплексно језичко питање, будући да на језичком плану негација захвата јединице различитих нивоа, те је проблем који деле различите

јентисаној лингвистици до сада није било посебних радова посвећених овом синтаксичком питању. Слагање негација разматрано је само у склопу монографија или монографских студија које се баве језичким одликама појединачних споменика српскословенског језика (уп. Грковић-Мелџор 1993: 169; Драгин 2007: 183; 2010: 69; 2011: 80). Поред истицања неопходности истраживања ове појаве у споменицима писаним народним језиком⁵, вредност поменутих радова посебно се огледа и у формулисању хипотезе да су конструкције у којима изостаје негација предиката одлика високог стила српскословенског језика.

Старосрпско слагање негација није посебно разматрано ни у студијама које се баве развојем негације у словенским језицима. Најсвеобухватнији рад посвећен овом питању (Крџиковá 1968) заснован је на старословенском, старочешком и староруском материјалу. Старосрпски материјал не узима се у обзир ни у новијим радовима о овом питању: Brown 2002; Dočekal 2009; Tsurska 2010: 150–179 и Willis 2013: 369–375. С обзиром на овакву истраженост појаве, старосрпски материјал очекивано изостаје и из типолошких студија посвећених овом питању (уп. Haspelmath 1997: 201–221, где се словенски развој узима само на основу Крџиковá 1968).

2.1. Полазећи првенствено од материјала старочешког језика у коме су потврђене конструкције са слагањем негација (пример 1) и конструкције са негираним универзалним квантификатором у иницијалној позицији и одсуством негације предиката (NEGQ + NEG_V) (пример 2), а у ослонцу на старије радове о овом питању (Mathesius 1947; Васнек 1947), Х. Кшишкова износи тврдњу да су конструкције са слагањем негација током историјског развитка посебних словенских језика потиснуле конструкције са одсуством негације предиката⁶.

лингвистичке дисциплине, првенствено творба речи, лексикологија и синтакса, и с тога се испитивање синтаксичког аспекта негације не може стриктно одвојити од испитивања творбеног и лексиколошког аспекта ове појаве. С друге стране, категорија синтаксичке негације нужно у свом испитивању захтева интердисциплинарни приступ, будући да је тешко одвојива од логичке негације, а и са математичком негацијом дели заједничка својства. Све ово условило је чињеницу да су многа питања у вези са негацијом у српском језику, а поготово питања у вези са двоструком негацијом у српском језику и до данас остала недовољно истражена. Без претензија на библиографску исцрпност, овде хронолошким редом наводимо само неке од важнијих радова у којима се питање слагања негација третира нешто детаљније или пак само успутно у оквиру других питања у вези са негацијом: Белић 1950; Менас 1953–1954; Грицкат 1961–1962; Јонке 1965²; Радовановић 1990; Петровић 1991; Поповић 1994; Московљевић 1996; Ковачевић 1997; 2002; 2003; 2004а; 2004б; 2012; Кубурић Маџура 2005; Арсенијевић 2005; Киш 2007; Алдановић 2008; Вошковић 2009; Петковић 2009; 2011; 2012. Централно место у овом прегледу припада монографијама Ковачевић 2002 и 2004.

⁵ Уп. Драгин 2011: 80: „У будућности стога, како би се у целисти осветлио дуготрајан процес успостављања двоструке негације (Крџиковá 1968: 31), испитивања је неопходно усмерити на споменике из различитих раздобља писане пре свега на народном језику или српскословенском нижег стила. У прилог томе говоре и прилике у Јустинијановом закону, који се одликује снажним упливом црта из дијалекатске базе, а у коме се доследно реализује двострука негација (Драгин 2010: 69).”

⁶ Уп. Крџиковá 1968: 21–22: „На основу изучења древних текстова, особено древнечешких (меньше внимания уделялось пока развитию негации в других славянских языках), исследователи пришли к выводу, что современное состояние славянских языков является результатом продолжительного развития, в течение которого исходное состояние с сосуществующей еди-

- (1) Nikto nevie.
 (2) Nikto vie.

Теорија Х. Кшишкове (1968: 25–32) о развоју конструкција са слагањем негација у словенским језицима одлучујућу улогу придаје позицији негираног универзалног квантификатора. Изостајање негације предиката у конструкцијама NEGQ + NEG_{NEG}V објашњава се препозицијом негираног универзалног квантификатора, у којој је он способан да довољно јако сигнализира негацију целокупне реченице⁷. Обавезно негирање предиката уколико је негирани универзални квантификатор у постпозицији (NEG_{NEG}V + NEGQ) указује на то да се језгро синтаксичке негације у овом типу конструкција помера на негирани предикат. Овакве конструкције представљају прелазни ступањ у развоју конструкција са слагањем негација, будући да се аналогичном према њима, негација предиката успоставља и у конструкција NEGQ + NEG_{NEG}V (NEGQ + NEG_{NEG}V > NEGQ + NEG_{NEG}V)⁸. Прихватајући одређење В. Матезиуса (1947) о томе да се у реченицама са двоструком негацијом негација реченице постиже негирањем предиката, а да се негирана форма заменице јавља само као средство слагања, Х. Кшишкова развој конструкција NEGQ + NEG_{NEG}V објашњава као својеврсно обрнуто слагање⁹. Процес успостављања слагања негација у конструкцијама NEGQ + NEG_{NEG}V завршен је у чешком језику током XV века, а у руском два века касније (Křížková 1968: 31). Наведеним ставовима Х. Кшишкове детаљније ћемо се позабавити у одељку 3.2, приликом анализе старосрпског материјала.

2.2. Стање старословенског језика, у коме се, као и у старочешком, налазе два типа конструкција са слагањем негација (примери 3–5 указују на то да

ной негацией типа латин. или современных германских языков и двойной негацией современных славянских языков развивалось в направлении к общему распространению двойной негации ...”. Уп. и даље Křížková 1968: 23: „Однако, все славянские языки объединены одной особенностью: во всех современных славянских языках в основном представлена вместо единой негации типа древнечеш. *Nikto vie* двойная негация типа соврем. чеш. *Nikdo neví*, и если в предложении налицо больше местоименных кванторов, то появляется, напр., *Nikdo nic neví*, *Nikdo nikdy nepřišel* и. т. п. Это состояние является результатом исторического развития отдельных славянских языков, т. е. их самостоятельного развития ...”.

⁷ На сличан начин ову промену објашњава М. Хаспелмат (1997: 210–213) позивајући се на општи принцип да се негатор поставља што раније у реченици, и изнад свега испред глагола, како би се осигурала што ефикаснија комуникација (уп. и JERPERSEN 1917: 5–6; HORN 1989: 450).

⁸ Уп. Křížková 1968: 25: „Существование единой негации и двойной негации, ограниченное позицией с препозицией отрицательного местоимения, в некоторых случаях даже засвидетельствованное господство единой негации, но обязательная негация глагола при постпозиции местоимения представляют собой, по-видимому, переходную ступень между одной негацией и негацией двойной. Вероятно двойная негация сперва распространилась при постпозиции отрицательного местоимения, под воздействием не выясненных пор причин. Распространение двойной негации, т. е. негации глагола и местоимения, также в предложениях с препозицией местоимения является, по-видимому, результатом влияния аналогии. Обобщение двойной негации в одной позиции имело следствием распространение ее также в другой позиции, результатом чего постепенно становится последовательно употребление двойной негации независимо от позиции”.

⁹ Уп. Křížková 1968: 30: „Если несмотря на это во всех славянских языках в течение исторического развития распространяется и стабилизируется двойная негация типа *Nikto ne ťrišel*, то ее появление можно трактовать как результат обратной конгруэнции, т. е. как приспособление формы глагола обще отрицательному значению предложения, ...”.

је у старословенском језику превербални негатор НЕ факултативан уколико је негирани универзални квантификатор у препозицији, и обрнуто, обавезан уколико је негирани универзални квантификатор у постпозицији), С. Браун (2002) узима као репрезент стања старијих фаза словенских језика, а онда, поредећи га са стањем савременог стандардног руског језика (примери под 6 показују доследно слагање негација), објашњава синтаксичку промену применом минималистичког програма Н. Чомског.

(3) ... **niktože estъ** iže ostavitъ domъ (BROWN 2002: 167).

(4) ... **niktože nasъ ne** najetъ (BROWN 2002: 167).

(5) ... i **ne** estъ **ničesože** (BROWN 2002: 166).

(6a) ... i **ne** est **ničego** ... (BROWN 2002: 163);

(6b) **Nikto ne** znaet syna, krome otca (BROWN 2002: 164).

(6в) **Nikto ne** kupil **ničego** (BROWN 2002: 164).

Према критеријуму слагања негираних универзалних квантификатора и негације предиката С. Браун разликује три типа језика са слагањем негација: тип 1 илуструје руски језик (обавезно слагање, примери под 6), тип 2 илуструју каталонски, а према ауторки, припада му и старословенски (слагање је факултативно уколико је негирани универзални квантификатор у препозицији, примери 3–5), док тип 3 илуструје италијански језик (негирани универзални квантификатор у препозицији увек искључује негацију предиката, уп. пример 7 из BROWN 2002: 164).

(7a) **Nesuno** ha telefonato.

(7б) ***Nessuno non** ha telefonato.

С. Браун старословенско стање посматра као прелазни ступањ од језика италијанског типа слагања негација (тип 3) ка језику са руским (савременим словенским) типом, при чему се у промени типа кључни значај придаје семантици негираних универзалних квантификатора¹⁰.

На основу присуства два типа конструкција са слагањем негација у старословенском језику (примери типа 3–5), М. Дочекал (2009) најпре расправља о томе да ли старословенски језик припада типу језика са доследним слагањем негација¹¹, а затим, поредећи старословенско стање са савременим чешким, покушава да објасни промену језичког типа (од језика са недоследним слагањем негација, какав је старословенски, до језика са доследним слага-

¹⁰ Уп. BROWN 2002: 177: „I have argued that this pattern occurs in OCS because the NC system was in a state of flux, with two NC systems co-existing. This state of flux was the result of an ongoing shift from an Italian-type NC system, in which preverbal n-words cannot co-occur with a sentential negation marker, to a Russian-type NC system, in which all n-words require a sentential negation marker. This shift involves a change in the uninterpretable feature in the sublabel of n-words from [u POL] to [u NEG]. The intermediate stage is a Catalan-type system, where the sentential negation marker is optional with preverbal n-words. In this system the contents of the feature sublabel of n-words alternates between [u POL] and [u NEG]. When an n-word contains [u POL] in its sublabel, the sentential negation marker is disallowed with preverbal n-words. When an n-word contains [u NEG], the sentential negation marker is required with preverbal n-words. The coexistence of [u POL] and [u NEG] n-words results in the apparent optionality of the sentential negation marker with preverbal n-words observed in languages with this system”.

¹¹ Типолошка подела на језике са доследним и недоследним негативним слагањем (eng. strict and non strict NC languages) развијена је у GIANNAKIDOU 2006.

њем негација, какав је савремени стандардни чешки) применом метода формалне семантике и синтаксичке теорије слагања негација развијене у РЕНКА 2007 и ZEIJLSTRA 2004; 2008. ДОЋЕКАЛ 2009: 36–38 не нуди коначно решење, већ указује на могуће проблеме који проистичу из примене одабраног теоријског модела на старословенски и старочешки материјал.

На основу веома оскудног језичког материјала словенских језика (нпр. за српски језик се узима само неколико примера из дела Доситеја Обрадовића и Вука Караџића и из савременог стандардног језика, док се старосрпски материјал потпуно игнорише) и О. TSURSKA (2010: 150–179) закључује да су словенски језици током историјског развоја прошли кроз промену типа језика: од језика са недоследним слагањем негација до језика са доследним слагањем негација. Иако исправно примећује да се ова промена у словенским језицима не уклапа у теоријски концепт кружног смењивања негација у језицима света (концепт Јесперсенових кругова) (TSURSKA 2010: 171), ауторка у објашњењу промене користи једну од верзија овог теоријског концепта (концепт негативних кругова, енгл. *Negative cycles*, према VAN GELDEREN 2008), као и минималистички програм Н. Чомског. У складу са теоријом Јесперсенових кругова (уп. најновије синтезе са детаљном литературом у VAN DER AUWERA 2009; 2010), ауторка кључну улогу у објашњењу промене придаје јачању и слабењу негативних маркера¹².

2.3. Свим поменутих радовима о развоју конструкција са слагањем негација у словенским језицима, а посебно BROWN 2002; ДОЋЕКАЛ 2009 и TSURSKA 2010, могу се упутити исте начелне методолошке примедбе. Већ смо указали на проблем ограниченог језичког материјала приликом истраживања. Други проблем је у вези са овим, а тиче се олаког узимања стања старословенског језика за стање ране фазе развоја свих словенских језика (уп. посебно BROWN 2002: 159; TSURSKA 2010: 160). Трећи проблем се састоји у томе да ниједан од поменутих радова не узима у обзир чињеницу да се у синтакси старословенског језика налазе бројне црте грчке синтаксе, те да се о грчком пореклу конструкција NEGQ + NEG~~V~~ у старословенском језику расправља у славистици још од средине XIX века (уп. БУСЛАЕВ 1858: 523). Пренебрегавање ове чињенице у великој мери обесмишљава објашњавање језичке промене. Спорне методолошке поставке не могу се надоместити ни модерним синтаксичким и семантичким теоријама.

За разлику од поменутих студија питање порекла конструкције NEGQ + NEG~~V~~ у словенским језицима представља централно питање у одељку о слагању негација у WILLIS 2013: 369–375. Преглед релевантних мишљења аутор завршава опрезним прихватањем Вајановог става да су конструкције типа NEGQ + NEG~~V~~, иако прасловенске, у старословенском језику биле у повлачењу, те да су се јављале само под грчким утицајем (уп. VAILLANT 1948: 357; WILLIS 2013: 371). У наставку дискусије Д. Вилис (2013: 371–372) јасно се опредељује против става да се ове конструкције у староруском и савреме-

¹² Уп. TSURSKA 2010: 178: „The data from all Slavic languages under consideration also indicate the frequent use of minimizers then strengthen the preverbal negative marker *ne*. I argue that this indicates the weakening of the [NEG] feature of *ne*, which might lead to the continuation of the cycle and future reanalysis (if not disappearance) of *ne*”.

ном руском језику јављају под утицајем црквенословенског језика. У прилог њиховом прасловенском пореклу Д. Вилис (2013: 371–372) наводи следеће аргументе: (а) забележене су, додуше веома ретко, у староруским споменицима народног карактера; (б) забележене су у Руској граматици В. Лудолфа из 1696. године; (в) забележене су у савременим руским дијалектима; и (г) потврђене су и у старочешком и старопољском језику. Вилисовим аргументима детаљније ћемо се позабавити у одељку 4, након прегледа и анализе старосрпског материјала у одељку 3.

3. АНАЛИЗА ГРАЂЕ

3.1. МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТУП. Поред методолошких проблема који проистичу из саме природе истраживачког корпуса¹³, посебна пажња посвећена је чињеници да је српска средњовековна пословноправна писменост конципирана у складу са принципом хомогене диглосије, те да се, сходно томе, у истраживаним документима употребљавају и српскословенски и старосрпски језик. У складу са оваквом језичком концепцијом докумената из корпуса, али и у складу са проблемом грчког, одн. црквенословенског порекла конструкција $NEGQ + \text{NEG}V$, о чему је било речи у претходној тачки, основни методолошки поступак приликом анализе био је раздвајање српскословенских од старосрпских конструкција са слагањем негација.

3.2. СРПСКОСЛОВЕНСКЕ КОНСТРУКЦИЈЕ. У табели бр. 1 наведен је преглед броја примера српскословенских конструкција са слагањем негација у испитиваним документима.

Табела бр. 1: Српскословенске конструкције са слагањем негација

	NEGQ + $\text{NEG}V$	NEGQ + NEGV	NEGV + NEGQ	УКУПНО
XII–XIII	6	1	–	7
XIV	18	8	7	33
XV	6	–	–	6
УКУПНО	30	9	7	46

(8a) повеѡѡхъ ннкодоу потъшатн се разорнтн нн дала часа (Нем. 1282–1289, № 41.49)¹⁴;

¹³ Старосрпски корпус ограничен је не само временски и територијално, већ и функционалностилски, жанровски и тематски, што условљава и ограниченост синтаксичких конструкција, синтаксичких типова и контекста у којима се оне јављају (детаљније у Грковић-Мелѡор 2007a: 11–12). С друге стране, језик српских средњовековних повеља и писама представља јединствен варијетет који се – као и језик других званичних докумената – одликује посебном текстуалном, стилском и прагматичком нормом, те је као такав имплицитно стандардизован. Стога се приликом синтаксичких истраживања овога корпуса мора водити рачуна о томе да забележене синтаксичке конструкције не морају нужно бити одлика српског народног језика (детаљније Грковић-Мелѡор 2007b: 252–253).

¹⁴ Приликом навођења примера из средњовековних повеља и писама придржавали смо се начела примењених у Павловић 2006: 15: „Сваки пример је сигниран тако што је дат (а) податак о канцеларији у којој је акт настао или адресанту који стоји иза датог акта, (б) година настанка акта, (в) нумеричка ознака акта према регистру датом на крају књиге, те (г) нумеричка

- (8б) ннѣтоже полуѣтнше днра сего (Нем. II 1340, № 85.31);
 (8в) н ннѣтоже възмогѡхомъ противъ дарованню (Лаз. 2. III 1382, № 189.9);
 (8г) ннѣмоу прѣложеноу быти въ области светыѣ богородице (Нем. 1343–1345, № 89.29);
 (8д) іако ннѣтоже ползека ... земльное богатыство (Лаз. 1394–1402, № 312.20).
 (9а) н никакоже быти зазорноу ѡд всѣхъ творьца н г(оспод)а (Нем. 1199, № 2.26);
 (9б) желаннн нашего ннколанже погрѣшнхомъ (Драг. 1376–1377, № 176).

Овакве конструкције у нашем корпусу представљају наслеђе старословенске синтаксе, у којој су се – још једном упућујемо на VAILLANT 1948: 357 – јављале само под утицајем грчког језика¹⁵. У прилог овоме мишљењу иде и чињеница да конструкције типа NEGQ + NEG V представљају доминантан модел исказивања реченичне негације у грчком језику све до касног средњовековног периода (XI–XV) (уп. СНАТЗОРОУЛОУ 2012: 275).

Конструкција NEGQ + NEG V у старословенском језику знатно је ниже фреквенције од конструкције са израженом негацијом предиката (Р. Вечерка (1989: 127) указује на однос 1:2,6 у старословенским четворојеванђељима). Бројчана доминација конструкције NEGQ + NEG V у нашем корпусу условљена је жанровски и текстуално. Она се употребљава само у манастирским даровницима, најчешће у уводним деловима у којима се налазе и друге одлике српскословенског језика високог стила, а ређе и у оним деловима манастирских даровница у којима се формулише (примери 10а и 10б) или потврђује правна одредба (примери 10в и 10г):

- (10а) да ннктоже ѿ живнѣиѣхъ тоу братѣн въ своѣн келѣн нмать что (Лаз. 2. III 1382, № 189.22);
 (10б) ннктоже да дрѣзнеть вънести въ свою келѣю что (Лаз. 2. III 1382, № 189.25);
 (10в) ннѣ н добродѣтели тѣхъ[ь] никакоже лишѣн быти (Лаз. 5. I 1407, № 397.35/36);
 (10г) ннѣмоу же ннкимере нзѣтоу быти (Лаз. 8. VI 1400, № 300.24/25).

Малобројнији примери српскословенских конструкција са одричном заменицом или одричним прилогом (у препозицији (под 11 и 12) или постпозицији (под 13 и 14) и негацијом предиката (под 11 и 13) или субпредиката (под 12 и 14) употребљавају се најчешће у оним деловима манастирских даровница у којима се владарски дар потврђује посебном формулом, након чега следи казна за прекршиоца одредбе. Ови сегменти даровница писани су српскословенским језиком нижег стила, и представљају утицај стања из дијалекатске базе.

Примери:

- (11а) іако да ннктоже ѡт таковыхъ да не смѣють влѣсти (Нем. око 1300, № 45.295);
 (11б) н ннѣтоже да не дрѣзнеть възети (Нем. 1313–1316, № 55.73);
 (11в) ннѣтоже въ записанѣи семь не разорнн (Лаз. 19. I 1388, № 201.15);
 (11г) н нн ѣдннѣже нхъ не нзъвыс(ть) (Нем. 1330–1331, № 72.68);
 (11д) н ннѣсоже не отнесоше ѡтъ сего днра (Нем. 1343–1345, № 89.28).

ознака реда у којем дати пример почиње”. Уз примере из Душановог законика и Романа о Троји наводили смо скраћеницу извора (ДЗ XV или РТ XV) и број странице у издању на којој се налази пример.

¹⁵ На грчко порекло ове конструкције указују и ХАБУРГАЕВ 1974: 401; ИВАНОВ 1983²: 385–386; LUNT 2001²: 143; ДАМЈАНОВИЋ 2003⁴: 151.

- (18в) како мѧ несамѧ крѧвь нѧщарь· (Ђурица Петковић, VI 1401, № 304.13);
 (18г) Соудѧнне да не за котѧль нѧ оправе нѧкоѧе. (ДЗ XV, 91);
 (18д) н не може га нѧг д е собрѧсти, ... (РТ XV, 50).

Примери двоструке негације (негирани универзални квантификатор у препозицији (под 19) или постпозицији (под 20) и негирани субпредикат):

- (19а) јакѧ да нѧмь кс(ть) тврѧдо н нѧкнѧмь непѧтврѧнѧмо (Нем. око 1358, № 140.15);
 (19б) како да кс(ть) тврѧдо н нѧкнѧмь[ь] непоколѧбнѧмо (Драг. 1378–1379, № 180.20);
 (19в) да нѧмь хѧландарь н дрѧжн ... нѧкнѧмь неѧѧемьлѧмо (Лаз. 1379–1380, № 183.32);
 (19г) да прѧбѧвѧють въ своѧодѧ нѧкнѧмь непѧтѧкнѧнѧнн (Лаз. 5. I 1407, № 397.54);
 (19д) да сѧ нѧмьлѧо нѧкнѧмь[ь] неѧѧемьлѧмо (Бранк. 1427–1428, № 588.23).
 (20а) да је нераздѧнѧмо нѧчнѧмь (Нем. вероватно 1300, № 50.115);
 (20б) како да ксѧъ въ вѧкн неразорнѧмо нѧкнѧмь (Нем. 21. V 1349, № 104.240);
 (20в) да естѧ ... неѧѧемьлѧмо нѧкнѧмь до века (Мрѧ. I 1366, № 152);
 (20г) јакѧ да прѧбѧвѧетѧ тврѧдо н непоколѧбнѧмо нѧкнѧмь (Мрѧ. 5. IV 1370, № 163.17);
 (20д) не хокѧкн нѧкако повратнѧт[н] (Дубр. 22. IV 1422, № 552.19/20).

Примери троструке и четвороструке негације:

- (21а) нѧкто да нѧмь не нѧпѧкѧстн нѧща (Нем. око 1283, № 42.3/4);
 (21б) н за царнѧе нѧкоѧмь нѧща да не плакѧю (Нем. око 1358, № 140.15);
 (21в) да нѧмь[ь] нѧкто нѧща не забѧвн (Балшићи, 27. I 1386, № 193. 9);
 (21г) н да мѧ се не ѧчнѧнн нѧкѧдарѧ нѧдно хѧдо (Дубр. 6. I 1404, № 334.10);
 (21д) н оѧь не хотѧ нѧкако нѧщорь повратнѧт[н] (Дубр. 22. III 1422, № 548.16).
 (22а) да се нѧгдарѧ не ѧзмѧ нѧѧедна ц(а)рнѧа ... нѧ на чѧмьре (Котр. 9. II 1375, № 172);
 (22б) да по нѧдань нѧчнѧнн не ѧдѧре ѧпкнѧна соль нѧкоѧмь на свѧтѧ датн нѧгдѧрь (Дубр. 4. II 1409, № 410.9);
 (22в) н да се нѧмь нѧкѧда ѧ нѧдно вѧрѧме не ѧдѧре нѧщорь нѧтѧтн нѧ нѧкѧтн (војвода Сандалъ 26. VI 1411, № 431.17);
 (22г) н за тон да ѧд[ь] наѧсь нѧкѧда нѧтѧко не нѧѧе нѧщорь (Дубр. 2. VIII 1421, № 539.10/11);
 (22д) не коѧ се нѧ ѧд[ь] кога нѧѧеднога зла ... нѧ за чнѧю колю (Дубр. 30. X 1435, № 605.57/58/59).

У свим наведеним примерима употреба негираних универзалних квантификатора у било којој синтаксичкој функцији условљава и негацију предиката (примери 17, 18, 21 и 22) или субпредиката (примери 19 и 20) негатором НЕ, те се тако формално остварује двострука (примери 17, 18, 19 и 20) или вишеструка (примери 21 и 22) негација. Исто тако, у примерима 21 и 22, употреба негираног универзалног квантификатора у било којој синтаксичкој функцији искључује навођење потврдног универзалног квантификатора у било којој другој синтаксичкој функцији, тј. условљава у свим другим синтаксичким позицијама навођење негираних, а не потврдних универзалних квантификатора. Тако долази до слагања негација, тј. до формалног слагања негираних универзалних квантификатора у различитим синтаксичким позицијама са негираним предикатом. Нагомилавање негираних лексема у реченици не утиче на логички статус потврдности и одричности. Потврдност или одриčnost реченичног садржаја зависи само од тога да ли је предикат (једноструко) негиран, и у том случају садржај реченице је одричан.

Испитани старосрпски корпус показује доследну употребу вишеструке негације у реченицама са негираним предикатом или субпредикатом и

неким негираним универзалним квантификатором, што упућује на закључак да старосрпски језик, као и савремени стандардни српски језик, припада типу језика са доследним слагањем негација. Малобројни старосрпски примери одсуства негације уз предикат (под 23) или субпредикат (под 24) не оспоравају наведени закључак:

- (23а) да га ... дарю ннкодрє (Дубр. 22 V 1254, № 25.29);
 (23б) и никто ... да ндмать области (Нем. 15. XI 1361, № 145.7);
 (23в) да ни є ннгде забаве (Дубр. пре IV 1350, № 112.4/5);
 (23г) ѡбнтвю ... да ннедно разднрє вчиннтн (Дубр. 15. VIII 1451, № 656.38);
 (23д) ннедноомь хнтростню да бвдв ндлѣстн (Дубр. 15. VIII 1451, № 656.43);
 (24) да си ндв ннкндрє вєраненомь (Дубр. 13. VIII 1253, № 21.4).

Изузев примера 23б који није потпуно поуздан будући да је забележен само на основу АНАСТАСИЈЕВИЋ 1922: 7 (фотографским снимком нисмо распознавали), сви остали примери забележени су у српској канцеларији у Дубровнику, те се са мање или више сигурности могу објаснити недовољним познавањем старосрпске синтаксе од стране романских писара. Примери 23а и 24 могу се довести у везу са дубровачким писаром Паскалом, у чијем је старосрпском језику било доста романских утицаја и на другим нивоима језичке структуре (уп. Павловић 2005; 2007). Исти утицај може се претпоставити и у примеру 23в који је забележен у документу чији је преписивач био Дубровчанин Живе Пармезан. Примери 23г и 23д забележени су у истом документу чији нам је писар остао непознат.

Истражени старосрпски корпус оспорава тезу Х. Кшишкове (1968: 21–22) о развоју конструкција са слагањем негација у словенским језицима ($NEGQ + NEG V > NEGQ + NEG V$), као и тезу (Křižková 1968: 25) да се двострука негација у словенским језицима развија најпре у конструкцијама са постпонованим негираним универзалним квантификатором. Примери са препонованим и постпонованим негираним универзалним квантификатором у нашем су корпусу бројчано скоро потпуно једнаки. На позицију квантификатора вишеструка негација нема никаквог утицаја, нити, с друге стране, та позиција утиче на изражавање негативних садржаја. Положај квантификатора у односу на негирани предикат може бити прагматички условљен интенцијом да се на одређени реченични конституент стави реченични фокус. Уколико се квантификатор употребљава у функцији објекатске допуне, позиција може бити условљена и синтаксички.

Фреквентна употреба конструкција са слагањем негација у старосрпском језику прагматички је условљена. Конструкције са негираним универзалним квантификатором и негираним предикатом најчешће се употребљавају у диспозитивима повеља приликом формулисања правне одредбе у оквирима независних клауза са партикулом да. Овим синтаксичким средствима правна одредба се формулише као директив (најчешће прохибитив) са универзалним важењем. Конструкције са негираним универзалним квантификатором и негираним субпредикатом најчешће се употребљавају у манастирским даровницама, у завршним деловима повеља у којима се потврђује дар упућен манастиру. И оваква потврда је увек формулисана као прохибитивна да-клауза са универзалним важењем.

4. ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ. Емпиријско истраживање показало је да се у старосрпском корпусу налазе два типа конструкција са слагањем негација: (1) NEGQ + NEG V (негирани универзални квантификатор уз одсуство негације предиката) и (2) NEGQ + NEG V (негирани универзални квантификатор и негирани предикат). Први тип, идентификован само у манастирским даровницама, и то у оним њиховим деловима писаним српскословенским језиком, представља синтаксички грецизам наслеђен из старословенског језика, те се као такав може сматрати одликом вишег стила српскословенског језика. Други тип, употребљен у српскословенским контекстима само по изузетку, представља синтаксички образац наслеђен из прасловенског језика, те се као такав у српскословенском језику испитиваних повеља може сматрати одликом нижег стила српскословенског језика.

Изоловање синтаксичког обрасца NEGQ + NEG V само у српскословенским деловима манастирских даровница упућује на закључак да се слагање негација у српском језику може пратити од најстаријих сачуваних писаних споменика до данас. Другим речима, истражени корпус упућује на одсуство синтаксичке промене у српском језику, односно на континуитет у развоју ове синтаксичке црте. Типолошки посматрано, старосрпски, као и савремени стандардни српски, представља језик са доследним слагањем негација.

Доследно слагање негација у старосрпском језику не само да оспорава досадашње генерализације о развоју ових конструкција у словенским језицима (NEGQ + NEG V > NEGQ + NEG V), проведене на материјалу старословенског, старочешког и староруског језика (KŘIŽKOVÁ 1968; BROWN 2002; DOŠEKAL 2009; TSURSKA 2010: 150–179), већ представља добар аргумент у прилог следећих хипотеза: (а) прасловенски језик припада типу језика са доследним слагањем негација; и (б) словенске језике, у начелу, карактерише континуитет, а не развој конструкција са слагањем негација. Обе хипотезе заслужују детаљнију проверу на репрезентативном материјалу других словенских језика. За сада, њима у прилог, а као противаргумент ставовима Д. Вилиса наведеним у одељку 2.3, може се навести: (а) изузетно ниска фреквенција конструкције типа NEGQ + NEG V у староруским споменицима народног карактера, пре упућује на опрез, него на закључак о њиховом прасловенском пореклу; (б) конструкције типа NEGQ + NEG V у старочешком језику могу рефлектовати и снажан латински утицај (уп. VASNEK 1947); (в) конструкције NEGQ + NEG V у савременим руским дијалектима не морају нужно представљати рефлекс прасловенског стања, већ можда последицу ареалног утицаја или новијег развоја; и (г) исказивање негације конструкцијом NEGQ + NEG V – ПРЕМА НАSPRELMATH 1997: 202 – представља ареални феномен ограничен на мањи број европских језика (германских и романских).

ИЗВОРИ

- АНАСТАСИЈЕВИЋ, Драгутин Н. Српски архив Лавре Атонске. *Споменик СКА LVI* (1922): 6–21.
 БУБАЛО, Ђорђе. *Душанов законик*. Београд: Завод за уџбенике – Службени гласник, 2010.
 МЛАДЕНОВИЋ, Александар. *Повеље кнеза Лазара*. Београд: Чигоја штампа, 2003.
 МЛАДЕНОВИЋ, Александар. *Повеље и њисма десјоџа Сјефана*. Београд: Чигоја штампа, 2007.

- Мошин, Владимир, Сима Ђирковић, Душан Синдик. *Зборник средњовековних ћириличких повеља и писма Србије, Босне и Дубровника*, књ. 1, 1186–1321. Београд: Историјски институт, 2011.
- Синдик, Душан. Српске повеље у светогорском манастиру Светог Павла. *Мешовића грађа VI* (1978): 183–205.
- Стојановић, Љубомир. *Старе српске повеље и писма*, књ. I–II, Београд: Филозофски факултет – Српска школска књига, 2006.

*

- LASCARIS, Mihail. Actes serbes de Vatopédi. *Byzantinoslavica VI* (1935): 167–185.
- RINGHEIM, Allan. *Eine Altserbische Trojasage*. Prague – Upsal: Publications de l' Institut slave d' Upsal IV, 1951.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Алдановић, Наташа. Исказивање негације у руском и српском језику на примеру референтних граматичких приручника. *Примењена лингвистика* 9 (2008): 128–136.
- Белић, Александар. Наш одговор – поводом чланка С. П.: Негација уз 'све што' и сличне изразе. *Наш језик* 1/5–6 (1950): 241–243.
- Буслаев, Федор. И. *Историческая грамматика русского языка*. Москва, 1858.
- Грицкат, Ирена. О неким проблемима негације у српскохрватском језику. *Јужнословенски филолоџ XXV* (1961–1962): 115–136.
- Грковић-Мелџор, Јасмина. *Језик Псалтира из шћамћарије Црнојевића*. Подгорица: ЦАНУ, 1993.
- Грковић-Мелџор, Јасмина. Увод у историјску синтаксу. *Сјиси из историјске лингвистике*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2007, 11–61.
- Грковић-Мелџор, Јасмина. Језик српске средњовековне писмености: достигнућа и задаци. Срето Танасић (ур.). *Шездесет година инстипуија за српски језик САНУ*, књ. I. Београд: Институт за српски језик САНУ 2007, 249–267.
- Драгин, Наташа. *Језик Теодосијевог Житија светиоџ Симеона у ирејису монаха Марка из XIV века*. Нови Сад: Тиски цвет, 2007.
- Драгин, Наташа. Јустинијанов закон у Атонском препису из XV века. *Зборник Маишце српске за филолоџију и лингвистичку* LIII/1 (2010): 61–79.
- Драгин, Наташа. Земљораднички закон у Хиландарском рукопису из XV века. *Зборник Маишце српске за филолоџију и лингвистичку* LIV/2 (2011): 71–91.
- Иванов, Валерий В. *Историческая грамматика русского языка*. Москва: Просвещение, 1983.
- Киш, Наташа. О проблему негације код деадјективних именица. *Зборник Маишце српске за филолоџију и лингвистичку* L (2007): 389–396.
- Ковачевић, Милош. Дистрибуција и правила употребе партикула *И* и *НИ* у српском књижевном језику. *Наш језик XXXVII/1–2* (1997): 7–25.
- Ковачевић, Милош. *Синтаксика и грамајика синтаксичких фигура*. Крагујевац: Кантакузин, 2000.
- Ковачевић, Милош. *Синтаксичка негација у српском језику*. Ниш: Издавачка јединица Универзитета, 2002.
- Ковачевић, Милош. Типичне грешке при употреби негације у савременом српском књижевном језику. *Књижевност и језик* L/4 (2003): 355–377.
- Ковачевић, Милош. Типови конструкција са множењем негација у српском језику. *Гласник Одјељења умјетности ЦАНУ* 22 (2004): 53–89.
- Ковачевић, Милош. Типови конструкција с експлетивном негацијом у савременом српском језику. М. Okuka, U. Schweier (eds.). *Die Welt der Slaven*, Band 21: Germano-Slavistische Beiträge. Muenchen: Verlag Otto Sagner, 2004, 121–135.
- Ковачевић, Милош. *Огледи о синтаксичкој негацији*. Српско Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства, 2004.
- Ковачевић, Милош. Структурно-семантичке особине фигура негације. Ј. Раздобудко Човић, Н. Гарбовски (ур.). *Превод у систему комјарашивних изучавања националне и сјране књижевности и културе*. Приштина – Косовска Митровица: Филозофски факултет, 2012, 249–261.
- Кубурић Маџура, Миљана. Конструкција *без + N(Gen)* у функцији исказивања пропратне околности у Андрићевом роману *Госпођица*. *Српски језик* 10/1–2 (2005): 565–576.

- МОСКОВЉЕВИЋ, Јасмина. О подизању негације у српском језику. *Јужнословенски филолог* LII (1996): 89–98.
- ПАВЛОВИЋ, Слободан. Фонолошке одлике Паскалових старосрпских повеља и писама. Пример српско-романске фонолошке интерференције. *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику* XLVIII/1–2 (2005): 21–33.
- ПАВЛОВИЋ, Слободан. *Детерминативни падежи у старосрпској пословнојравној именоссти*. Нови Сад: Матица српска, 2006.
- ПАВЛОВИЋ, Слободан. Дубровачко-бугарски уговор из 1253. године у светлу српско-романске језичке интерференције. *Probleme de filologie slavă/Voprosy slovyanskoj filologii/Проблеми словенске филологије* XV (2007): 511–520.
- ПАВЛОВИЋ, Слободан. *Старосрпска зависна реченица XII–XV века*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2009.
- ПЕТКОВИЋ, Јелена. Синтаксичка негација у светлу математичке и логичке негације. М. Ковачевић и др. (ур.). *Савремена истраживања језика и књижевности* I/1. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2009, 75–83.
- ПЕТКОВИЋ, Јелена. О једном проблему негације и језику штампе. М. Ковачевић (ур.). *Наука и историја*. Пале: Филозофски факултет, 2011, 143–152.
- ПЕТКОВИЋ, Јелена. О једном типу испољавања вишеструке негације у зависносложеним реченицама. М. Ковачевић (ур.). *Наука и историја*. Пале: Филозофски факултет, 2012, 117–126.
- ПЕТРОВИЋ, Владислава. О негацији уз неке перцептивне српскохрватске глаголе. *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику* XXXIV/1 (1991): 83–87.
- ПОПОВИЋ, Миодраг. Критерији заснованости експлетивне (‘сувишне’) негације. *Јужнословенски филолог* L (1994): 189–198.
- РАДОВАНОВИЋ, Миодраг. Номинализација и негација. *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику* XXXIII (1990): 407–416.
- ХАБУРГАЕВ, Георгий А. *Старославјанский язык*. Москва: Просвещение, 1974.
- *
- ACQUAVIVA, Paolo. A Logical Form of Negative Concord. *University of Venice Working Papers in Linguistics* 6/2 (1996): 1–27.
- ARSENJEVIĆ, Boban. Negative Concord in Serbo-Croat Aps. *Snnipets* 10 (2005): 5–6.
- BERNINI, Giuliano, Paolo RAMAT. *Negative Sentences in the Languages of Europe*. Berlin: Mouton, 1996.
- BOŠKOVIĆ, Željko. On Two Types of Negative Constituents and Negative Concord. F. Marušić, R. Žaucer (eds.). *Proceedings of FDSL 6.5*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2008, 9–35.
- BOŠKOVIĆ, Željko. Licensing Negative Constituents and Negative Concord. Anisa Schradl, Martin Walkow, Muhammad Abdurrahman (eds.). *Proceedings of the North East Linguistic Society 38*. Amherst: GLSA – University of Massachusetts, 2009, 125–139.
- BROWN, Sue. A Minimalist Approach to Negation in Old Church Slavonic: A Look at the Codex Marianus. Wayles Browne, Ji-Yung Kim, Barbara H. Partee and Robert A. Rothstein (eds.). *Formal Approaches to Slavic Linguistics XI: The Amherst Meeting*. Ann Arbor: Michigan Slavic Publications, 2002, 159–179.
- BROWN, Sue. Negative Concord in Slavic and Attract All-F. Sue Brown, Adam Przepiórkowski (eds.). *Negation in Slavic*. Bloomington: Slavica, 2005, 71–104.
- CHATZIPOULOU, Aikaterini. *Negation and Nonveridicality in the History of Greek*. Doctoral dissertation. Chichago: University of Chichago, 2012.
- CORBLIN Francis, Lucia M. TOVENA. On the Multiple Expression of Negation in Romance. Yves D’Hulst, Johan Rooryck, Jan Schroten (eds.) *Romance Languages and Linguistic Theory*. Amsterdam: John Benjamins, 2001, 87–115.
- DAHL, Osten. Typology of Sentence Negation. *Linguistics* 17 (1979): 79–106.
- DAMJANOVIĆ, Stjepan. *Staroslavenski jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2003.
- DE SWART, Henriëtte and SAG Ivan. Negation and Negative Concord in Romance. *Linguistics and Philosophy* 25 (2002): 373–417.
- DOČEKAL, Mojmir. Negative Concord: From Old Church Slavonic to Contemporary Czech. Björn Hansen, Jasmina Grković-Major (eds.). *Diachronic Slavonic Syntax: Gradual Changes in Focus*. Munchen – Berlin – Wien: Verlag Kubon & Sagner, 2009, 29–41.
- FITZGIBBONS, Natalia V. 2008. Freestanding Negative Concord Items in Russian. *Nanzan Linguistics, Special Issue* 3 (2008): 51–65.
- FITZGIBBONS, Natalia V. Freestanding N-words in Russian: A Syntactic Account. *Journal of Slavic Linguistics* 18/1 (2010): 55–99.

- GIANNAKIDOU, Anastasia. Negative ... Concord?. *Natural Language and Linguistic Theory* 18 (2000): 457–523.
- GIANNAKIDOU, Anastasia. N-words and Negative Concord. Martin Everaert et al. (ed.). *The Syntax Companion*. Oxford: Blackwell, 2006, 327–391.
- HANSEN MOSEGAARD, Maj-Britt, Jaqueline VISCONTI. The Evolution of Negation in French and Italian: Similarities and Differences. *Folia linguistica* 46/2 (2012): 453–483.
- HASPELMATH, Martin. *Indefinite Pronouns*. Oxford Studies in Typology and Linguistic Theory. Oxford: Clarendon Press, 1997.
- HAEGEMAN, Liliane, Rafaella ZANUTTINI. Negative Concord in West Flemish. Adriana Belletti, Luigi Rizzi (eds.). *Parameters and Functional Heads*. Oxford: Oxford University Press, 1996, 117–179.
- HAEGEMAN Liliane, Terje LOHNDAL. Negative Concord and (Multiple) Agree: A Case Study of West Flemish. *Linguistic Inquiry* 41/2 (2010): 181–211.
- HARVES, Stephanie. The Syntax of Negated Prepositional Phrases in Slavic. Ž. Bošković, S. Franks, W. Snyder (eds.). *FASL 6: Connecticut Meeting*. Ann Arbor: Michigan Slavic Publications, 1998, 166–186.
- HOEKSEMA, Jacob. Negation and Negative Concord in Middle Dutch. Danielle Forget, Paul Hirschbüller, France Martineau, María-Luisa Rivero (eds.). *Negation and Polarity. Syntax and Semantics*. Amsterdam – Philadelphia: Benjamins, 1997, 139–156.
- HORN, Laurence R. *A Natural History of Negation*. Chicago: Chicago University Press, 1989.
- HORN, Laurence R. Multiple Negation in English and Other Languages. Laurence R. Horn (ed.). *The Expression of Negation*. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 2010, 111–149.
- IORDĂCHIOAIA, Gianina. *Negative Concord with Negative Quantifiers. A Polyadic Quantifier Approach to Romanian Negative Concord*. Tübingen: University of Tübingen, 2009.
- JÄGER, Agnes. *History of German Negation*. Amsterdam: Benjamins, 2008.
- JEPERSEN, Otto. *Negation in English and Other Languages*. København: A. F. Høst & Søn, 1917.
- JONKE, Ljudevit. Ne treba izbjegavati dvostruke negacije. *Književni jezik u teoriji i praksi*. Zagreb: Znanje, 1965, 404–405.
- KAHREL, Pieter. *Aspects of Negation*. Amsterdam: University of Amsterdam, 1996.
- KALLEL, Amel. The Loss of Negative Concord in Standard English: Internal Factors. *Language Variation and Change* 19 (2007): 27–49.
- KLIMA, Edward. Negation in English. Jerry Fodor, Jerold Katz (eds.). *The Structure of Language*. Englewood Cliffs, Prentice Hall, 1964, 246–323.
- KRŽIŽKOVA, Helena. К вопросу о так называемой двойной негации в славянских языках. *Slavia* XXXVII/1 (1968): 21–39.
- KUNO, Masakazu. Negation, Focus, and Negative Concord in Japanese. *Toronto Working Papers in Linguistics* 28 (2008): 195–211.
- LABOV, William. Negative Attraction and Negative Concord in English Grammar. *Language* 48 (1972): 773–818.
- LADUSAW, William A. Negation, Indefinites, and the Jespersen Cycle. Joshua S. Guenter, Barbara A. Kaiser, Cheryl C. Zoll (eds.). *Proceedings of the 19th annual meeting of the Berkeley Linguistics Society*. Berkeley: Berkeley Linguistics Society, 1993, 437–446.
- LUNT, Horace G. *Old Church Slavonic Grammar*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 2001.
- MATHESIUS, Vilém. Několik zásadních slov o kongruenci a o dvoji negaci. *Čeština a obecný jazykozpyt*. Praha: Melantrich, 1947, 319–326.
- MENAC, Antica. O upotrebi dvostruke negacije s glagolskim pridjevom trpnim. *Jezik* II/1 (1953–1954): 18–22.
- PENKA, Doris. *Negative Indefinites*. Doctoral dissertation. Tübingen: Universität Tübingen, 2007.
- SURÁNYI, Balázs. Quantification and Focus in Negative Concord. *Lingua* 116 (2006): 272–313.
- TSURSKA, Olena Anatolijivna. *Clausal Architecture and Sentential Negation in Slavic*. Arizona State University, 2010.
- VACHEK, Josef. Obecný zápor v angličtině a v češtině. *Príspevky k dějinám řeči a literatury anglické VI*. Praha: FF UK, 11–65.
- VAILLANT, André. *Manuel du vieux slave I–II*. Paris: Institut d' Études slaves, 1948.
- VAN ALSENOY, Lauren. Negative Expressions Involving Indefinites in African Languages. *Studies van de BKL* 6 (2011): 1–18.
- VAN DER AUWERA, Johan. On the Diachrony of Negation. Laurence R. Horn (ed.). *The Expression of Negation*. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 2010, 73–111.
- VAN DER AUWERA, Johan. The Jespersen Cycles. Elly van Gelderen (ed.). *Cyclical Change*. Amsterdam: Benjamins, 2009: 35–71.

- VAN DER WOUDE, Ton, Frans ZWARTS. Negative Concord. Dicky Gilbers, Sietze Looyenga (eds.). *Language and Cognition 2. Yearbook 1992 of the research group for linguistic theory and knowledge representation of the University of Groningen*. Groningen: TENK, 1992, 317–331.
- VAN GELDEREN, Elly. Negative Cycles. *Linguistic Typology* 12 (2008): 195–243.
- VEČERKA, Radoslav. *Altkirchenslavische (Altbulgarische) Syntax. I. Die lineare Satzorganization*. Freiburg: U.W. Weiher, 1989.
- WATANABE, Akira. The Genesis of Negative Concord: Syntax and Morphology of Negative Doubling. *Linguistic Inquiry* 35 (2004): 559–612.
- WILLIS David. Negation in the History of the Slavonic Languages. David Willis, Christopher Lucas, Anne Breitbarth (eds.). *The History of Negation in the Languages of Europe and the Mediterranean. Volume I: Case Studies*. Oxford: Oxford University Press, 2013, 341–399.
- YANG, Hui Ling. Is Chinese a Negative Concord Language? Zhuo Jing-Schmidt (ed.). *Proceedings of the 23rd North American Conference on Chinese Linguistics, Volume 2*. University of Oregon, 2011, 208–223.
- ZEIJLSTRA, Hedde. *Sentential Negation and Negative Concord*. Doctoral dissertation, Amsterdam: University of Amsterdam, 2004.
- ZEIJLSTRA, Hedde. *Negative Concord is Syntactic Agreement*. Amsterdam: University of Amsterdam, 2008.

Jelena Petković
Vladimir Polomac

NEGATIVE CONCORD IN OLD SERBIAN

Summary

This paper explores the most important syntactic, semantic and pragmatic features of the structures with negative concord in Old Serbian. The basic aims of the paper are the following: (a) to describe the state of the use of these constructions in Old Serbian in the 12th–15th century; (b) to compare the results with the state in standard Serbian in order to determine the presence/absence of the syntactic change; (c) to compare the results with the state of other Slavic languages (especially Old Church Slavonic, Old Czech and Old Russian) in order to determine the Proto-Slavic situation and precisely define the chronology of the development in individual Slavic languages. The research revealed two types of structures with the negative concord in the Old Serbian corpus: (a) type NEGQ + NEG V (negated universal quantifier with the absence of the predicate negation), found only in monastery charters, or more precisely in those parts of the charters that were written in Serbian Church Slavonic, represents a syntactic Grecism inherited from Old Church Slavonic and as such can be considered a feature of a higher style of the Serbian Church Slavonic language; (b) type NEGQ + NEG V (negated universal quantifier and negated predicate), used in Serbian Church Slavonic contexts only in some exceptions, represents a syntactic pattern inherited from the Proto-Slavic language and can be considered a feature of a lower style in the Serbian Church Slavonic language of the charters that were investigated. The isolation of the type NEGQ + NEG V only in the Serbian Church Slavonic parts of the monastery charters leads to the following conclusions: (a) the comparison of Old Serbian and contemporary standard Serbian indicates the absence of the syntactic change, i.e. a continuity in the development; consequently, (b) Old Serbian, just like standard Serbian, belongs to the type of languages with a consistent negative concord; and finally, (c) the previous two conclusions imply that the Proto-Slavic situation needs to be redefined, as well as the development of this linguistic feature in Slavic languages.

Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Одсек за филологију, Катедра за српски језик
Јована Цвијића бб, 34 000 Крагујевац, Србија
jelenapetkovic@eunet.rs
vladimir.polomac@gmail.com